

AURELIJA GRITĖNIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: semantika, leksikologija,
dialektologija.

POKARIO LIETUVOS PARTIZANAS PUBLICISTINIAME DISKURSE

*Parašiau apie partizanus ir vis vaikštau jausdamas, kad
nepasakiau kažko itin svarbaus, gal net svarbiausio.
(Romualdas Ozolas. 2002-ieji. Lietuva: politinis metų
portretas, p. 120)*

The Partisan of Postwar Lithuania in the Discourse of Opinion Journalism

*I wrote about the partisans, and I keep walking around
with a feeling that there is something really important,
perhaps even the most important, that I didn't say.
(Romualdas Ozolas. 2002-ieji. Lietuva: politinis metų
portretas, p. 120)*

ANOTACIJA

Šio tyrimo objektas – iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* publicistikos tekstų atrinkti apie 7500 sakinių, kuriuose kalbama apie pokario Lietuvos partizanus. Taikant Liublino etnolingvistikos mokyklos konceptų analizės metodus, siekiama išsiaiškinti, kaip publicistiniame disкурse konceptualizuojamas ir kategorizuojamas Lietuvos partizanas, kokia jo kognityvinė apibrėžtis. Atlikus medžiagos semantinę analizę išsiaiškėjo, kad partizano tapatybė tekстыne nevienalytė. Publicistiniame disкурse partizanas suvokiamas trejopai: 1) kaip konkretus, aiškiai įvardytas asmuo; 2) kaip abstrakti, neidentifikuota figūra; 3) kaip netikra, sufalsifikuota tapatybė.

ESMINIAI ŽODŽIAI: kognityvinė etnolingvistika, semantika, *pokario partizano* sąvoka, kognityvinė apibrėžtis.

ANNOTATION

The article focuses on approximately 7,500 sentences on postwar Lithuanian partisans selected from the texts of opinion journalism stored in the *Corpus of Contemporary Lithuanian Language*. Following the methodology of conceptual analysis elaborated by the Lublin ethnolinguistic school, the article attempts to find out how the Lithuanian partisan is conceptualised and categorised in the discourse of opinion journalism and what its cognitive definition is. The semantic analysis of the data made it clear that the identity of the partisan reflected in the corpus is not uniform. The perception of the partisan in the discourse of opinion journalism is three-fold: 1) as a particular, explicitly specified person; 2) as an abstract, unidentified figure; 3) as an unreal, falsified identity.

KEYWORDS: cognitive ethnolinguistics, semantics, concept of *postwar partisan*, cognitive definition.

ĮVADAS

Didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* elektroniniame variante (toliau – LKŽe) *partizanas* apibrėžiamas taip: „vietos gyventojų ginkluotų savanoriškų būrių, veikiančių prieš užnugaryje, dalyvis“. Panaši šio žodžio apibrėžtis pateikiama ir *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne*. Jame daiktavardis *partizanas* apibrėžiamas panašiai kaip LKŽe, tik papildomai pasakoma, kad partizanų būriai gali kovoti ne tik prieš užnugaryje, bet ir „prieš valstybės valdžią“. *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne* partizano apibrėžtis konkretnė: čia aiškiai nurodoma, kad partizanai veikia „prieš okupantus“¹. Šiame straipsnyje analizuojama ne apibendrinta partizano sąvoka, kuri fiksuota leksikografiniuose šaltiniuose, o labai konkreti vieta ir laiko apibrėžta figūra – pokario Lietuvos partizanas, t. y. 1944–1953 m. Lietuvoje vykusios partizaninės kovos prieš Sovietų Sąjungos valdžią dalyvis. Istorikai teigia, kad ginkluotame pokario pasipriešinime „aktyviai dalyvavo arba jį aktyviai rėmė apie 100 tūkst. žmonių, arba apie 4 proc. visų lietuvių“; šis rezistencinis sąjūdis buvo 10–15 kartų intensyvesnis negu Latvijoje ir 30–60 kartų – negu Estijoje (Anušauskas 2004: 241, 252; Kuodytė, Tracevskis 2013: 34)². Beveik dešimtmetį trukęs antisovietinis pasipriešinimas yra vienas iš didžiausių ir ilgiausių partizaninių karų XX a. Europoje (Kuodytė, Tracevskis 2013: 4).

¹ *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* P raidė dar iki galo nesuredaguota. Apibrėžtis imta iš žodyno rankraščio. Tekstyno pavyzdžiai rodo, kad dabar šio žodžio reikšmė plečiasi, *partizanas* vartojamas nauja konotuota reikšme.

² Pokario Lietuvoje vykusio partizaninio judėjimo mastą rodo ir tokios tekstyno iliustracijos: *Maskvos statytiniams kiekvienas lietuvis asocijavosi su partizanais ir Katalikų Bažnyčios Kronika*.

1944–1953 m. Lietuvoje partizanų gretose pabuvojo ne mažiau kaip 50 tūkst. žmonių (Gaškaitė, Kuodytė, Kašėta, Ulevičius 1996: 366). Taigi, tragiška pokario partizaninė kova palietė daugelio lietuvių gyvenimus. Šio straipsnio tikslas – pasitelkus XX a. pabaigos publicistinį diskursą³ išanalizuoti, kokie partizano koncepto⁴ požymiai yra prototipiniai⁵ ir kokia yra partizano kognityvinė apibrėžtis⁶.

Toks kognityvinis tyrimas šiandienos kontekste yra aktualus: 2018 m. Seimas paskelbė Adolfo Ramanausko-Vanago metais, spaudoje vis iškyla įvairių diskusijų dėl partizanų veiklos vertinimo⁷. Taigi, straipsnyje keliamas konkretus uždavinys: tirti, kaip dešimtmetį trukusio ginkluoto pasipriešinimo dalyvis – pokario partizanas – kolektyvinės sąmonės suvokiamas šiandienos publicistiniame diskurse, kiek šios sąvokos formavimasi lemia istorinis, politinis, ideologinis kontekstas. Straipsnyje į šį ir kitus klausimus bus atsakoma remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau – DLKT) medžiaga, nes tekstynas „atspindi gyvenimą, o gyvenimas yra nuolatinė kaita, kuri turi būti teisingai, objektyviai ir nedogmatiškai atspindėta ir aprašyta“ (Čermák 2000: 296). Būtent tekstynų analizė semantikai teikia objektyvių empirinių duomenų apie „aptiktus semantinius ypatumus ir dėsingumus“ (Marcinkevičienė 2000: 49); tekstynai „apima dešimtimis ir šimtais skaičiuojamus milijonus autentiškai pavartotų žodžių. Tai nėra specialiai sugalvoti pavyzdžiai, o gyvas kalbos vartojimas, todėl semantikos prasme tekstynas yra ypač vertingas leksikos tyrimo šaltinis“ (Macijauskaitė 2000: 121). Kognityvinė lingvistika vis dažniau gręžiasi į tekstynus kaip į vieną iš šaltinių žodžių reikšmių skirtumams nustatyti (Gries 2006: 60), nes tradiciniai žodynai neretai atpindi redaktorių ideologiją (Williams 2013: 18).

Atlikus išplėstinę publicistikos tekstų paiešką, tekстыne rasta 7990 pavyzdžių, kuriuose pavartota leksema *partizanas*. Daugiau nei 400 sakinių kalbama

³ Diskursas čia suprantamas plačiąja prasme, kaip *kalba*, *kalbėjimas* su tam tikromis savybėmis (daugiau apie plačiąją ir siaurąją diskurso sampratą žr. Marcinkevičienė 2008: 15).

⁴ Konceptas čia suvokiamas kaip mąstymo vienetą, visa informacija apie ką nors, esanti žmonių, kalbančių tam tikra kalba, sąmonėje. Plačiau apie koncepto terminą žr.: Чернейко, Cho Son Te 2001: 51; Papaurėlytė 2003: 25; Papaurėlytė-Klovienė 2007: 15–17; Gudavičius 2011: 109–117.

⁵ Prototipas – būdingiausias kategorijos narys, pagal kurį atpažįstama pati kategorija. Plačiau apie prototipo sąvoką žr.: Geeraerts 2006: 327–355; Gudavičius 2009: 59–61; Jakaitienė 2010: 58–60; Ungerer, Schmid 2006: 10.

⁶ Kognityvinė apibrėžtis pagrįsta kasdieniu, asmeniniu pasaulio pažinimu ir patyrimu; ją parodoma, kokių asociacijų kyla kalbėtojo sąmonėje tam tikroje kalbinėje situacijoje (Bartmiński 2007: 44; Gudavičius 2009: 70–72; Rutkovska, Smetona, Smetonienė 2017: 30).

⁷ Plg. rašytojos Rūtos Vanagaitės pasakytą nuomonę apie partizanų vadą A. Ramanauską-Vanagą, diskusijas dėl partizanų bunkerį primenančio paminklo Lukiškių aikštėje ir kt.

ne apie pokario Lietuvos partizanus. 1942–1944 m. Lietuvoje veikė raudonieji (kitaip *tarybiniai*, *sovietiniai*, *bolševikų*) partizanai⁸. Be šių, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto sudarytame tekстыne minimi ir įvairių kitų šalių bei tautų partizanai: afganų, airių, albanų, čečėnų, gruzinų, jugoslavų, kurdų, lenkų, palestiniečių, rumunų, tadžikų, tamilų ir kt. Tokie sakiniai iš bendros imties pašalinami. Taigi, straipsnyje analizuojama apie 7500 sakinių, kuriuose kalbama tik apie pokario Lietuvos partizanus⁹.

Lietuvos partizanus nuo kitų atskirti padeda ne tik kontekstas, bet ir tam tikri formalūs požymiai. Erdvinę (vietos) priklausomybę žymi tipiškas atributinis junginys *Lietuvos (lietuvių) partizanas*, pvz.:

Apylinkėje pasirodė ginkluoti lietuvių partizanai.

Vargu ar Lietuvos partizanai ieškojo įkvėpimo savo pikčiausių priešų veikloje.

Priklausymą apibrėžtam laikui žymi atributinis junginys *pokario partizanas*, pvz.:

Į sąjungą priimam tik pokario partizanus, rezistentus ir tuos savanorius, kurie jais tapo iki konkrečios datos – iki 1991 metų pučo.

Kartais laiko ir erdvės priklausomybė eksplikuojama viename sakinyje, pvz.:

Jo tėvas, vaistininkas, gydė, tvarstė, operavo tiek rusų belaisvius vokiečių okupacijos metais, tiek lietuvių partizanus pirmaisiais pokario metais.

Straipsnyje nagrinėjamas tik vyriškosios giminės daiktavardis *partizanas*, atliekama jo semantinė analizė. Tekstyno duomenys rodo, kad leksema *partizanė* yra daug retesnė¹⁰, nes moterys pokariu partizanams vyrams dažniausiai talkino kaip ryšininkės. Tą iliustruoja ir publicistikos sakiniai, pvz.:

Partizanai vengė priimti į aktyvių kovotojų gretas moteris.

Leksema *partizanas* turi keletą sinonimų. LKŽe fiksuoti šie: menkinamąją reikšmę turintis *banditas*¹¹, ryšį su mišku ženklinantys *miškinis*, *žaliukas*, veiklos

⁸ Tekstynas taip pat liudija, kad partizanų Lietuvoje būta įvairių rūšių, pvz.: *Adutiškyje negausu istorijos pėdsakų: garsi įvairių rūšių partizanų slėpusi Antanų giria, seniūnijos lėšomis restauruota 1863 m. sukilėliams statyta koplyčia, vienas piliakalnis.*

⁹ Plg. kaip pačiame tekстыne „apibrėžiamas“ pokario Lietuvos partizanas: *Mes partizanais vadiname nereguliarios kariuomenės kovotojus už Lietuvos laisvę; bolševikai partizanais vadina desantininkus, atsiųstus į Lietuvą kovoti su vokiečiais.*

¹⁰ Tekстыne atlikus paiešką su moteriškosios giminės daiktavardžiu *partizanė* rastas tik 71 sakiny.

¹¹ Taip partizanus dažniausiai vadino jiems priešiška nusiteikusi sovietinė propaganda, norėdama sumenkinti partizaninį judėjimą ir jo dalyvius, tačiau partizano kaip bandito įvaizdis kai kurių lietuvių pasąmonėje dar gyvas iki šių dienų.

laiko semą turintis *naktinis*¹². Tekstyne dažniausiai greta leksemos *partizanas* pasitaikė sinonimas *banditas*, kiek rečiau – *miškinis*, *žaliasis*, *žaliukas*, *miško brolis*, pvz.:

Pokario partizanus sovietinė valdžia vadino banditais, rezistencinę kovą – banditizmu.

Tada net žodžio „partizanai“ nebuvo. Žmonės vadino juos miškiniais, žaliukais.

DLKT pateikiama nemažai *partizano* kontekstinių sinonimų¹³: *brolis*, *disidentas*, *dzūkas*, *laisvės kovotojas*, *pogrindininkas*, *laisvės kovų dalyvis*, *laisvės gynėjas*, *miškų karys*, *rezistentas*, *buožės sūnelis*, *teroristas* ir pan. Pvz.:

Dzūkas pokary buvo kone partizano sinonimas, bet šita karo aistra, aistra mirčiai ir samanoms išlieka greta poetinės aistros, jėga, mirtis ir švelnumas kaip niekur kitur dzūkuose eina greta.

Žemaičio siūlymu nuo 1951 m. partizanai ėmė vadintis broliais.

Miškų kariai ir pogrindininkai – Lietuvos partizanai, kovoję prieš raudonąją fašizmą, šio įstatymo visai ignoruojami, taigi skaudi praeitis naudojama skaldymui.

Rezistencijos oponentai partizanus dažnai mėgsta vadinti buožių sūneliais, o jiems prijauciančius – darbo žmonių išnaudotojais.

Kaip vadintų šiandien Lietuvos partizanus, ar nesusšvelnintų sąvokos „banditas“ į tarptautinę – „teroristas“?

Šio žodžio kontekstiniu antonimu¹⁴ paprastai eina idėjiškai ir politiškai partizano konceptui priešinga *stribas*¹⁵ (dar vadinto *istreboku*, *skrebu*, *liaudies gynėju* ir kt.) sąvoka. Kartais *partizano* kontekstiniais antonimais gali būti ir kitos leksemos: *kagėbistas*, *komunistas*, pvz.:

O partizanus ir stribus statyti vienon greton šiandien yra katastrofiška.

Tikras absurdas, kai tuo pačiu medaliu apdovanojamas rezistentas ar partizanas, kovojęs už Lietuvos laisvę, ir kagėbistas, smaugęs tą laisvę.

¹² Grožinėje literatūroje fiksuota dar daugiau *partizano* kontekstinių sinonimų: pavyzdžiui, Justino Sajausko miniatiūrų romane „Neužmirštami Suvalkijos vardai“ (2014) *partizanai* dar vadinami *giriniais* (p. 72 ir kt.), *miško vyrais* (p. 52 ir kt.), *miško broliais* (p. 66) ir kt.

¹³ Kontekstiniais sinonimais vadinami žodžiai, kurių sinoniminiai ryšiai yra laikini, t. y. jie sinonimais tampa tik tam tikrame kontekste (Pikčilingis 1975: 209–210; Jakaitienė 2010: 130).

¹⁴ Žodžiai, kurių antoniminiai ryšiai yra laikini, t. y. antonimais jie tampa tik tam tikrame rišliame kontekste, vadinami kontekstiniais antonimais (Pikčilingis 1975: 228–229; Jakaitienė 2010: 138).

¹⁵ Stribas (plg. rus. *устребитель*) – civilinių ginkluotų sukarintų sovietų valdžios būrių, 1944–1954 m. Lietuvoje padėjusių okupantams vykdyti represijas, narys. Pokario Lietuvoje su partizanais kovojo dvi vidaus reikalų liaudies komisariato (NKVD) divizijos, keli pasienio kariuomenės pulkai, apie 7 tūkst. vadinamųjų *istrebitelių* ir antra tiek sovietinių partinių aktyvistų. 1952 m. vienam partizanui teko 30 SSRS valstybės saugumo ministerijos (MGB) kareivių ir stribų (Staršauskas 2001: 77; Vėliūtė 2009: 7).

Šiame straipsnyje *partizano* sinonimai ir antonimai plačiau neanalizuojami ir į bendrą pavyzdžių imtį neįtraukti. Straipsnyje, taikant Liublino etnolingvistikos mokyklos konceptų analizės metodus, siekiama išsiaiškinti, kaip publicistiniame diskurse konceptualizuojamas ir kategorizuojamas Lietuvos partizanas, kokia jo kognityvinė apibrėžtis. Kognityvinės etnolingvistikos tyrėjai į kalbą žvelgia kaip į kultūros sudėtinę dalį. Jų tikslas – parodyti, kas yra sužadinama kalbančiojo sąmonėje, kai žmogus ištaria arba išgirsta žodį tam tikrame kontekste (Smetona 2018: 179). Kognityvinės apibrėžties pateikiamas turinys yra pažintinio pobūdžio; ja siekiama išsiaiškinti, kaip kalbantieji supranta daiktą, kaip kategorizuojami to daikto požymiai ir vertinimai. Ši apibrėžtis atspindi visus reikšmės požymius – centrinius ir periferinius, denotacinius ir konotacinius. Griežtai laikantis nusistatytos metodologijos, koncepto analizė turėtų būti atlikta remiantis trijų tipų duomenimis: kalbos sistema, anketomis ir tekstais (plačiau apie kognityvinės etnolingvistikos metodologiją žr. Rutkovska, Smetona, Smetonienė 2017: 29–35). Šiame straipsnyje, kaip jau sakytą, plačiau analizuojami tik šiuolaikinių publicistikos tekstų duomenys. Taigi svarbu pabrėžti, kad čia pateikta partizano kognityvinė apibrėžtis nėra absoliuti ir baigtinė, ji formuluojama atlikus tik vienos rūšies tekstų analizę. Ateityje, ištyrus sisteminius, grožinių tekstų ir anketų duomenis, šią apibrėžtį reikėtų papildyti.

Išsamiai pokario partizanų veiklą istorikai ėmė tyrinėti prasidėjus atgimimui ir atgavus laisvę¹⁶. Beveik per 30 laisvės metų šia tema parašyta daugybė knygų, straipsnių, išleista partizanų prisiminimų, nuotraukų albumų, dainų rinkinių ir pan. Ypač daug ir išsamiai šia tema rašo Arvydas Anušauskas, Nijolė Gaškaitė, Dalia Kuodytė, Algis Kašėta, Bonifacas Ulevičius, Rūta Gabrielė Vėliūtė ir kiti tyrėjai iš Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro¹⁷. Šia tema apginta keletas istorijos krypties disertacijų: Mindaugas Pocius (2005) tyrė partizaninį pasipriešinimą Lietuvoje ir kovą su kolaboravimu kaltintais gyventojais; Mingailės Jurkutės (2016) tyrimo tema buvo Lietuvos partizanų karo atmintis (remiantis sovietiniais, vietiniais ir išeivijos pasakojimais); Aistė Petrauskienė (2017) aprašė partizaninio karo vietas, jų įamžinimą ir įpaveldinimą nepriklausomoje Lietuvoje. Partizaniniu karu ir jo dalyviais domisi ir literatūrologai bei antropologai. Pokario partizano vaizdinį lietuvių grožinėje literatūroje (prozoje, dainose ir eilėraščiuose) aprašė antropologas Romas Vaštokas (1966). Kaip šiuolaikiniuose lietuvių autorių romanuose vaizduojami Lietuvos partizanai ir

¹⁶ Išeivijoje apie partizaninį judėjimą pokario Lietuvoje imta rašyti daug anksčiau, žr. Oklahomos universiteto profesorius, politologo Vytauto Stanley Vardžio (1969), publicisto Kazimiero Vidiuko (1962), istorikų Kęstučio Griniaus (1990), Romualdo Misiūno, Reino Taageperos (1992) ir kt. darbus.

¹⁷ Išsamią metriką žr. šio straipsnio pabaigoje, literatūros sąrašą.

partizaninis karas, kaip juose aktualizuojama kolektyvinės atminties koncepcija ir kaip interpretuojama istorija, nagrinėjo Nerijus Brazauskas (2015). Kognityviniu aspektu partizano figūra iki šiol netirta. Vilniaus universiteto kalbininkai, remdamiesi Jerzio Bartmińskio suformuluotais kognityvinės etnolingvistikos principais, yra ištyrę nemažai konceptų: UGNIES, VANDENS, NAMŲ, ŠEIMOS, DARBO, EUROPOS, LAISVĖS, GARBĖS ir kt.; ateityje planuojama iš-tirti SVEIKATOS, TEISINGUMO, TĖVYNĖS, SIELOS ir kt. konceptus (plačiau žr. Rutkovska, Smetona, Smetonienė 2017: 15–16). Apie partizano vaizdą lietuvių kalboje iki šiol nėra rašyta, taigi suformuluoti PARTIZANO konceptą remiantis publicistikos tekstų analize yra prasminga. Nors akivaizdu, kad kalboje tikrasis pasaulis niekada nebus iki galo „išreikštas“, „atspindėtas“, „pasakytas“, ji niekada pasaulio tapačiai nereprezentuos, tačiau, kita vertus, kalboje galima tikėtis būsiant apie pasaulį to, ko jame niekada nebuvo, nėra ir nebus (Ozolas 2003: 91). Toks semantinis tyrimas šiandienos kontekste yra aktualus; tiriant medžiagą buvo stengiamasi kiek galima labiau vengti išankstinių nuostatų ar visuomenėje susiformavusių stereotipų, tiesiog žiūrėta, koks konceptas susidaro semantiškai analizuojant pavienius pavyzdžius, o vėliau juos siejant į visumą ir einant prie platesnio apibendrinimo. Ateityje, kaip jau minėta, partizano kognityvinę apibrėžtį būtų galima papildyti ištyrus žodyną, grožinių tekstų ir anketų duomenis.

1. PARTIZANO TAPATYBĖ: KONKRETI ASMENYBĖ

DLKT iliustracijos rodo, kad partizano sąvoka lietuvių sąmonėje nėra vienybė. Mūsų kolektyvinėje atmintyje partizanas paprastai siejamas arba su konkrečiu, aiškiai įvardytu asmeniu, arba su abstrakčia, neidentifikuota figūra.

1.1. Konkrečios asmenybės įvardijimas

Konkrečią asmenybę nurodančios iliustracijos semantinės informacijos aspektu skirtingos į keletą grupių.

1) Iliustracijos, kuriose partizanas įvardijamas trimis asmenvardžiais: nurodomas jo **vardas, pavardė ir slapyvardis**. Slapyvardis – privalomas partizano atributas, pvz.:

*Kiekvienas partizanas, stodamas į būrį, turėjo priimti priesaiką, pasirinkti slapyvardį*¹⁸.

Slapyvardis dažniausiai rašomas po brūkšnelio, po nesutrumpinto vardo ir pavardės, pvz.:

1946 m. liepos 6 Pyragių miške žuvo Jungtinės Kęstučio apygardos partizanas Alfonsas Jokubauskas-Šuva.

Pasitaiko atvejų, kai slapyvardis rašomas kabutėse po nesutrumpinto vardo ir pavardės, pvz.:

Pasakoja buvęs „Trimito“ būrio partizanas Vincas Grinkus „Kariūnas“, šiuo metu gyvenantis Vilniuje.

Tekstynė slapyvardis kartais rašomas po nesutrumpinto vardo ir pavardės, po brūkšnelio ir kabutėse, pvz.:

Partizanas Vytautas Čekaitis-„Mėnulis“, kartu jis buvo ir NKVD agentas „Rel-sas“, niekada nepriklausė „Vytenio“ būriui, bet apie šio būrio egzistavimą žinojo.

Retesni atvejai, kai slapyvardis rašomas po nesutrumpinto vardo ir pavardės skliaustuose arba kabutėse ir skliaustuose, pvz.:

Ir tą dieną 4 partizanai Tomas Kondratas (Briedis), Adolfas Bilinskas (Jurginas), Navickas (Kardas) ir Švalkus (Šernas) buvo užėję pas Plutulevičius.

Partizano Petro Grilausko („Giriečio“) atsiminimus užrašė gr. Antanas Šimėnas.

Retais atvejais pirma nurodomas slapyvardis, o po jo tikrasis nesutrumpintas vardas ir pavardė, pvz.:

Žuvo partizanas Jaunutis-Jonas Kuras.

2) Tekstynė rasta keli šimtai iliustracijų, kuriose partizanas įvardijamas dviem asmenvardžiais: nesutrumpintu (daug rečiau sutrumpintu) vardu ir pavarde, pvz.:

Partizanas iš mūsų kaimo Kazys Veršulis irgi žuvo.

Partizanas K. Gvergždys bandė priartėti prie tvarto, išleisti arklius, bet jį iškart nušovė.

3) Nemažai iliustracijų, kuriose randame tik partizano pavardę, pvz.:

Jazakėnas buvo drąsus ir narsus partizanas.

1953 m. partizanas Palubeckas atvedė prie jo bunkerio čekistus.

4) Rasta keletas sakinių, kuriuose pateikiamas tik partizano vardas¹⁹, pvz.:

Rogėse tik vienas partizanas Paulius.

¹⁸ Kaip jau minėta, tyrimui visa empirinė medžiaga rinkta iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno*, todėl prie kiekvieno pavyzdžio konkrečiai metrika atskirai nenurodoma.

¹⁹ Kaip žinoma, įprastas asmens vardas pokario metu galėjo būti vartojamas ir kaip slapyvardis. Kokią funkciją asmenvardis atlieka šiuose sakiniuose (žymi vardą ar slapyvardį), sunku pasakyti. Tam išsiaiškinti reikėtų platesnio konteksto, vien 300 ženklų tekstyno kordondanso neužtenka.

Balys Bislys, slapyvardis – Lokys, Jonas ir Augustas Medikiai, slapyvardžiai – Aidas ir Tūzas, žuvo ir partizanas, vadinamas Juozu nuo Južintų, kurio pavardės nepavyko išaiškinti.

5) Daugybėje iliustracijų minimas tik partizano slapyvardis. Kaip jau minėta, tai privalomas partizano atributas, pvz.:

Vienas partizanas, kurio slapyvardis Tankistas, žuvo.

Pasitaikė keletas atvejų, kai slapyvardis rašomas kabutėse, pvz.:

Ten pat parašyta, kad operacijai vadovavo „Jungas“, iš gretimo Pačiudiškių kaimo kilęs partizanas.

Aptarus konkretaus asmens įvardijimą, galima pereiti prie tipiško partizano koncepto požymių analizės. Atrinkti DLKT pavyzdžiai rodo, kad apibūdinant Lietuvos pokario partizaną būtina kalbėti apie: jo kilmės vietą ir laiką, priklausymą giminei, šeimai, regionui, kariniam teritoriniam vienetui, užimamas pareigas, socialinį statusą, būdo (rečiau – išorės) savybes, kovos ir žūties laiką bei vietą, partizanavimo veiklą (ir jos vertinimą), ryšį su aplinka ir artimaisiais, mirtį, amžinojo poilsio vietą, ryšį su dabartimi.

1.2. Gimimo vieta ir laikas

Partizano tapatybė kaip dëlionė susideda iš daugelio detalių. Tekstyne fiksuota keletas sakinių apie partizano **kilmės vietą**. Kartais nurodomas gimtasis kaimas, pvz.:

Partizanas Gvozdas-Lapelis Lapelis kilęs iš Žibučių kaimo.

Kai kuriais atvejais nurodoma partizano priklausymas kaimui, valsčiui ir pan., bet ne visada aišku, ar tai gimtoji vieta, ar joje gyventa, ar tik kautasi, pvz.:

Pokaris, trėmimai, garsus Juodsodės partizanas Dirmeikis, kurio žuvusio niekas nematė.

Mušyje žuvo Stasys Jurkevičius ir vienas partizanas nuo Troškūnų.

Publicistikos tekstuose kalbama apie iš tikrųjų gyvenusius (ar dar gyvus) partizanus, todėl neretai tame pačiame sakinyje pateikiama nemažai konkrečių biografijos faktų. Dažnai greta gimimo vietos nurodoma ir **tikslį gimimo datą**, pvz.:

Partizanas Petras Kemeklis gimė 1923 m. Šarkių k., Jūžintų vlsč., Rokiškio apskr. Pasakoja Antanas Žibutis (g. 1937 m. Mariniškių k., Taujėnų valsčiuje).

Greta gimimo datos tame pačiame sakinyje pateikiama ir kitokių išsamių asmeninių duomenų (partizanavimo trukmė, eitos pareigos, žūties vieta, data, aplinkybės ir pan.), pvz.:

Panevėžio senamiesčio kapinėse ieškota partizano Antano Barausko-Vėjavaikio (1913–1945), žuvusio vaduojant J. Kučq-Finkq, palaikų, bet nerasta.

Dainavos apygardos vadas Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio partizanas Dzūkas, gimęs 1925 m., kovojo dėl demokratinės Lietuvos atstatymo nuo 1946 m. rugsėjo mėnesio, ėjo įvairias pareigas sąjūdyje.

Partizano amžių žymi ir **konkretus metų skaičius**, pvz.:

Daugumą partizanų sudarė 18–20 metų jaunuoliai.

Kai prieš keliasdešimt metų Lietuvoje vienas 18 metų partizanas po ilgų kankinimų buvo paguldytas prieš didžiulį tanką, kad išduotų save, draugus ir paslaptis, jis tylėjo.

55 metai, kai 1947–aisiais žuvo 30 metų Justinas Lelešius–Grafas, Lietuvos partizanas, kunigas.

Apytikslis amžius nusakomas daiktavardžiu *jaunuolis* ir būdvardžiais *jaunas, mažas*, pvz.:

Iš kai kurių į ausį patekusių nuogirdų supratau, kad išpažintį atliekantis jaunuolis atėjęs iš miško, partizanas.

Mažasis partizanas dažnai parlėkdavo į namus pasimatyti su tėvais, o dar dažniau – motinai pasakęs, jog grįžta pas gydytoją, o daktarui Klišoniui, kad bėga motinos aplankyti, – nurūkdavo susitikti su Balio Vaičėno vyrais.

Šalia jo prie laiptelio stovėjo jaunas partizanas (slapyvardis – Simanas).

Kaip matyti iš pavyzdžių, tipiškas pokario partizanas – jaunas (18–40 m.) vyras. Tai liudija ir istorikai: „Vidutiniška partizanavimo trukmė buvo dveji–treji metai. Dauguma kovotojų žūdavo jaunesni nei 22 metų amžiaus“ (LK 1996: 12).

1.3. Gimiminė ir santuokinė priklausomybė

Publicistikos tekstuose, pasakojant apie partizanus, gana dažnai nurodomas ir jų santykis su šeima. Tai tam tikras į mišką išėjusių vyrų ryšys su paliktais artimaisiais. Partizanas – tai likusių namuose sūnus, tėvas, brolis ar koks tolimesnis giminaitis, pvz.:

Visą jų šeimą – tėvą, motiną ir tris vaikus (sesutė netrukus mirė) 1946 m. ištrėmė į Krasnojarsko sritį, mat Stasės tėvas buvo partizanas.

Jos slapstėsi, mat jų sūnus ir vyras buvo partizanas.

Žinoma, brolis partizanas yra pakankama priežastis būti persekiojamam.

To meto jo kūrybą beveik visą mintinai mokėjo Antanas Kapickas, poeto giminaitis partizanas, kalėjęs tame pačiame lageryje.

Vertinant iš dabarties perspektyvos, partizanas gali būti įvardijamas ir kaip kieno nors senelis (pokario metais, kaip jau minėta, partizanauti eidavo palyginti jauni vyrai), pvz.:

Senelis Petras buvo Lietuvos partizanas, kovojo už Lietuvos nepriklausomybę.

Tekstynė fiksuotas ne vienas sakiny, kuriame kalbama ir apie partizano santuokinę priklausomybę, pvz.:

Jos vyras Alfonsas Vaikšnoras buvo partizanas – į mišką išėjo 1945 metais.

1.4. Priklausymas regionui

Partizanai veikė visuose Lietuvos regionuose, pvz.:

Bet, norint kuo plačiau parodyti visų Lietuvos regionų partizanus, pagalbos teko kreiptis ir į Šiaulių „Aušros“ muziejų, ir į Skuodo bei Utenos kraštotyros muziejus, ir į privačius kolekcininkus.

Dažniausiai nurodomas priklausymas kuriam nors vienam etnografiniam regionui.

Aukštaitijos, pvz.:

Tokiai sąjungai esą padėtas pagrindas, nes Markulio atstovaujami Aukštaitijos partizanai jau turi bendrą vadovybę – Aukštaitijos partizanų štabą.

Dzūkijos, pvz.:

Svečiams susidarė įspūdis, kad Kazimieraičio vadovaujami Dzūkijos partizanai tuo metu buvo geriausiai organizuota ir stipriausia partizanų grupuotė Lietuvoje.

Suvalkijos, pvz.:

Kiti atvirukai skirti Suvalkijos partizanui Vincui Štrimui-„Šturmui“ (1921–1948), įžymiesiems kraštotyrininkams Jonui Bražinskui (1876–1963) ir Petrui Jakštui (1899–1988).

Žemaitijos, pvz.:

Taip tądien savo dienoraštyje užrašo Žemaitijos partizanas 24 metų Juozas Žagaras.

Kartais nurodomas partizanų priklausymas valsčiui, apylinkei, rajonui, miesteliui, kaimui ir pan. Pvz.:

Prieš išvykstant reikėjo užmegzti ryšius su Jurbarko apylinkėse veikusiais partizanais.

Antai Prienų rajone partizanų būrio vadas „Anupras“ išsiuntinėjo partizanų laikraščius „Laisvės žvalgas“.

Palaikė ryšius su Krekenavos ir Ramygalos valsčiuose veikusių partizanų vadais: Kaziu Vazoniu („Vėtra“) ir kt., teikė jiems informaciją.

Pagaršvio partizanams Ašmintos seniūnijoje, Pagaršvio kaime, iškilo septyni kryžiai.

1.5. Priklausymas sričiai, apygardai, rinktinei ir pan.

Lietuvos partizanų junginiai kaip kariuomenėje turėjo aiškią griežtą vidinę karinę struktūrą. Jos organizuotumas ir drausmė buvo vienas iš veiksnių, lėmusių, kad pasipriešinimas okupantams truko beveik dešimtmetį (LK 1996: 8). Tai akivaizdžiai rodo ir tekstyno pavyzdžiai:

Partizanai buvo Lietuvos kariuomenė, kariaujanti partizaninį karą su okupantais.

Statutas aiškiai parodo, kad partizanai buvo ne šiaip sau ginkluoti žmonės, o labai griežta ir organizuota karinė struktūra, turinti konkrečius ir kilnius tikslus.

Stambiausias karinis teritorinis vienetas – **sritis**. Ją sudarė 2–4 apygardos. Sričių buvo 3: Pietų Lietuvos, Šiaurės Rytų Lietuvos ir Vakarų Lietuvos (LK 1996: 10). Visos šios sritys minimos ir tekстыne, pvz.:

Dzūkijos, o vėliau ir visos Pietų Lietuvos partizanams vadovavo pulkininkas leitenantas Juozas Vitkus-Kazimieraitis.

Tuomet Šiaurės Rytų Lietuvos partizanų vadas J. Kimštas-Žalgiris išleido įsakymą visiems Aukštaitijos partizanams nutraukti ryšius su Markulio BDPS komitetu.

Partizano „karjerą“ pradėjo būdamas Žebenkšties rinktinės štabo viršininku, 1947 m. tapęs Kęstučio apygardos vadu, 1948 – suorganizavęs Vakarų Lietuvos partizanų sritį ir tapęs jos vadu.

Istorikų teigimu, 1944–1945 m. pradėjo steigti 2–5 rinktinės apimančios partizanų **apygardos** (Anušauskas 2004: 247). 1947 m. Lietuvoje veikė 9 apygardos (LK 1944–1953). Tekстыne jos minimos visos, čia pateiksime tik kelias tipiškesnes iliustracijas²⁰:

Apsuptyje nusišovė paskutinis Vytauto apygardos partizanas Antanas Kraujelis „Šiaubūnas“, žuvo paskutinis Žemaičių apygardos partizanas Pranas Končius „Adomas“.

1950 m. Vyčio apygardoje dar veikė 13 partizanų būrių, kurie jungė apie 100 aktyvių kovotojų.

Įvairiu laiku Lietuvoje veikė iki 30 **rinktinių** (LK 1995: 9). Joms vadovauti būdavo paskirti smulkesnių vienetų (batalionų, kuopų ar būrių) vadai: dažniausiai tai buvo Lietuvos kariuomenės karininkai, buvę šauliai, policininkai, mokytojai. Tekстыne minima apie 10 rinktinių, pvz.:

Nuėjo savo tėvo, partizano, Žaliosios rinktinės informacijos viršininko, keliais.

1945 m. spalį, suvienijus Žebenkšties ir Lydžio rinktines, buvo įkurta Žaibo apygarda, kurios vadu partizanai išrinko J. Žemaitį.

²⁰ Partizanų kovos sričių, apygardų ir rinktinių žemėlapi ir schemą žr.: LK 1996: 31; Vėliūtė 2009: 107.

Labai dažnai tame pačiame sakinyje nurodomas partizano priklausymas ne vienai karinei teritorinei struktūrai: greta stambesnio vieneto (apygardos) minimas ir smulkesnis vienetas, pvz.:

Mišios už žuvusius Kęstučio apygardos Birutės rinktinės partizanus.

1946–1948 m. buvo susibūrę į „Tigro“ rinktinės „Putino“ partizanų būrį.

Buvo žvėriškai nukauta dešimt Merkio būrio partizanų.

Smulkiausias karinis vienetas – **kuopa**, pvz.:

Šventinimo iškilmėse prisiminimais pasidalijo Algimanto apygardos Butigeidžio kuopos partizanas Anicetas Simanonis (slapyvardis Sigitas).

1.6. Užimamos pareigos

Iš DLKT pavyzdžių nemažai sužinome ir apie partizanų užimtas pareigas. Laisvės kovotojai kaip tikroje kariuomenėje²¹ turėjo savo pareigybes, karinius laipsnius ir pan. Iš tekstyno sužinome, kad buvo **eilinių ir rezervinių** partizanų, pvz.:

Iš pradžių buvo eilinis partizanas, vėliau – būrio vadas.

Šiandien man laikrodis skaičiuoja jau septintą dešimtį, aš, buvęs rezervinis partizanas, smerkiu mūsų kariuomenėje dar pasireiškiantį šį gėdingą faktą.

Iliustracijose nurodomi **karininkų laipsniai** (generolas, leitenantas, adjutantas ir pan.), pvz.:

Būsimu prezidentu susirinkimo dalyviai vieningai išrinko J. Žemaitį; jam buvo suteiktas partizano generolo laipsnis.

Juozas Paliūnas, partizanavęs nuo 1944 metų, paskirtas Prisikėlimo apygardos (1949–1950 m. – Maironio rinktinės vadas) vadu, turėjo partizano vyr. leitenanto laipsnį.

Jo adjutantu tapo partizanas Viktoras Šniolis.

Dažnai partizanų vadovų pareigybės įvardijamos daiktavardžiais *vadas*, *viršininkas*, pvz.:

Tėvelis buvo partizanas, vėliau – partizanų vadas Liūtas.

J. Žemaitis tapo Žebenkšties rinktinės, kurią sudarė apie šešiasdešimt partizanų, štabo viršininku.

²¹ Partizanų būriai buvo tvarkomi pagal Lietuvos kariuomenės pavyzdį (Vėliūtė 2009: 23); lietuviška rezistencija išskirtinė tuo, kad jos metu buvo sukurta centralizuota karinė valdžia (Anušauskas 2004: 242).

Tekstyne labai dažnai minimi partizanų pagalbininkai **ryšininkai**²². Jie arti laisvės kovotojų, aktyvūs jų rėmėjai, tarsi tarpinė grandis tarp partizanų ir išorinio pasaulio. Ryšininkai atlikdavo konkrečias partizanų užduotis: palaikydavo ryšius tarp partizanų dalinių, rinko žvalgybos duomenis, platindavo pogrindžio spaudą, aprūpindavo partizanus įvairiomis priemonėmis (LK 1996: 11). Apie tai dažniausiai kalbama ir publicistiniame diskurse, pvz.:

Būdamas ryšininku, jis galėjo nustatinėti partizanų slapstymosi vietas, jų pagalbininkus, tad neskubėjo tapti tikru partizanu.

Prasidėjus antrai sovietinei okupacijai, dirbo Panevėžio, Svėdasų, Debeikių vaistinėse, užmezgė ryšius su partizanais, tiekė jiems vaistus, o netrukus tapo ryšininke.

Dalis ryšininkų vėliau tapo tikrais partizanais, pvz.:

Greta sėdi buvęs partizanas, buvęs partizanų ryšininkas Antanas Šimėnas.

Tik kartą publicistiniame diskurse paminėti partizanų **žvalgai**, pvz.:

Pasiunčiau į Vilnių partizanų žvalgą Vladą Sasnauską.

1.7. Socialinis statusas

Tekstyno pavyzdžiai teikia šiek tiek informacijos ir apie socialinę partizanų priklausomybę. Partizanų pagrindą sudarė „vidutiniai valstiečiai ir iš jų kilusi inteligentija, daugiausia karininkai, puskarininkiai ir mokytojai“ (Starkauskas 2001: 8). Tekstyno iliustracijos taip pat rodo, kad iki rezistencinės kovos šie žmonės gyveno paprastą gyvenimą, mokėsi, ūkininkavo, mokytojoavo ir dirbo kitokius darbus, pvz.:

Joje slapstėsi eigulys partizanas Bronius Kacevičius ir Vladas Simanonis.

Vienas 50-metis „partizanas“ (lietuvis valstietis iš Šakių raj.) turėjo priimti sovietinio kario priesaiką, nes nebuvo tarnavęs kariuomenėje.

Kai rusai pabandė jį užverbuoti, mokytojas 1944 m. išėjo į partizanus.

Dabar Dalia Raslavičienė vos spėja važinėti po mokyklas, kur pasakoja apie tremties metus, padainuoja savo jaunystės dainų, kalba apie partizanus, kurių gretas papildė ne vienas Veiverių gimnazijos mokinys.

²² Partizanų talkininkų buvo triskart daugiau nei pačių laisvės kovotojų, nes vadai suprato, jog be gyventojų paramos pasipriešinimas okupantams neįmanomas (Vėliūtė 2009: 94).

1.8. Būdo savybės

Ne kiekvienas vyras ryždavosi rinktis partizano kelią, nes daugelis nujautė, kad tokia pagrindinė veikla yra pasmerkta fiziniam pralaimėjimui. Norint būti partizanu reikėjo ne tik fizinių, bet ir dvasinių jėgų, tam tikrų būdo savybių²³, nes „rezistencija yra *pasirinkimas*“ (Greimas 1991: 305) – sunkus, lemtingas, galutinis. Išsamaus partizano psichologinio portreto vien iš tekstyno pavyzdžių nepavyktų sudaryti, bet kai kurie pagrindiniai būdo bruožai atrinktose kolokacijose ryškėja. Pirmiausia minima **drąsa**, pvz.:

Lapelis buvo drąsus, pareigingas partizanas.

Manoma, kad narsiojo partizano kūnas gali būti sudegintas.

Šalia drąsuolių didvyrių partizanų stojo naujųjų amžių knygnešiai, pagrindinės spaudos leidėjai ir platintojai.

Drąsą lydi ir **atsargumas**, pvz.:

Eidamas per miestą ar gyvenvietę, partizanas privalo būti itin atsargus, apsirengęs tai vietai būdingais drabužiais.

Atsirado nemažai besislapstančių žmonių, tačiau partizanai, bijodami provokatorių, į savo būrius sunkiai priimdavo naujus žmones.

Iliustracijose kalbama apie partizanų ištikimybę, garbę, ryžtą, optimizmą, idealizmą, atsidavimą savo pasirinkimui²⁴, pvz.:

Laišką Vaiteliui perdavė užverbuotas partizanas, iš Nikitino gavęs ne tik laišką, bet ir įsakymą nužudyti apygardos vadą, tačiau partizanas liko ištikimas savo vadui.

Tačiau drąsinti daug nereikėjo, nes partizanai savo dvasioje buvo tvirti, pasiryžę.

Būrio vyrų nuotaika pagerėjo: partizanai greit pamiršta savo vargus bei nelaimes.

Tokie klausimai galėjo būti: kodėl stribais profesionalais buvo tik analfabetai; kodėl partizanais buvo dori ir taurūs žmonės; kodėl nebuvo nė vieno stribo, laisva valia paaukojusio savo gyvenimą už Lietuvos laisvę.

Ne kartą minima partizanams būdinga savybė – **religingumas**, pvz.:

Sakalas sugeba išlaikyti partizano asmenybės stuburą sudarančių moralinių, patriotinių ir religinių vertybių vienybę, tačiau tai jau nepavyksta jo kovos draugui.

²³ Istorikų teigimu, partizanų gretose buvo tokių, kurie kovojo ne tiek už Lietuvą, kiek už savo asmeninį saugumą; buvo ir avantiūristų, kurie siekė partizanų vardu pasipelnyti (LK 1996: 19), tačiau partizaniniame judėjime „vis dėlto dominavo idealistai, savo teisybę įsitikinę kovotojai“ (Štromas 2001: 215).

²⁴ Netiesiogiai apie partizanų ištvermę, kantrybę, atsargumą kalba ir tekстыne rasti palyginimai, pvz.: *Kiek kartų stebėjaisi ir atsistebėti negalėjai puikiu draugės skoniu, stilinga apranga – ir kaip partizanas tylėjai. Staiga į kambarį įsėlina ketverių Gytis ir lyg partizanas palei sieną šluokščių dėžės link.*

Į tą riterių luomą partizanas panašus netgi savo religine dvasia, kuri lydėjo partizanų viešąjį ir asmeninį gyvenimą.

Tokiame kontekste religingumas suprantamas kiek plačiau, ne tik kaip tikėjimas, pamaldumas. Algirdo Juliaus Greimo teigimu, „rezistentus jungia vienas tikėjimas, ir rezistencinis sąjūdis yra religinė kongregacija su savo kankiniais, savo askeze“ (Greimas 1991: 306); tai tam tikra specifinė jausminė atmosfera, kurioje vystosi ir išgyvenama pasaulėžiūra²⁵.

Rečiau minimi individualūs būdo bruožai, pvz.:

Užrašuose pranašiški Balio žodžiai, jog Lietuvoje būsimeji ponai „mūsų nuopelnus sau skirs, pirmieji girsis, o tuo tarpu tikrasis partizanas, kuklus ir tylus, gal užmirštas bus“.

Visi partizanai svečiai šioje žemėje, ilgai nemėgstantys viešėti, todėl neįkylūs.

Liūdnos, pavargusios, aštuntą dešimtmetį baigiančio partizano Tomo Vizbaro-Lebedžio akys.

Dažniausiai minimos teigiamos partizanų būdo savybės, nors pripažįstama:

Ne kiekvienas partizanas arba vėlesnių pagrindžio organizacijų dalyvis buvo doras ar nepriekaištingas žmogus.

Partizanų būdą, elgesį nemažai lėmė ir įvairūs reglamentuoti statutai, taisyklės, instrukcijos, norminiai aktai ar paprasčiausi draudimai, pvz.:

Partizanams buvo draudžiama įsimylėti ir gerti.

Partizanams buvo griežtai draudžiama išgerti, kad budrumo neprarastų, kad pervargę neužmigytų amžinu miegu.

Analizuojant iliustracijas ryškėja kiek idealizuotas partizano būdas: tai išimtinai drąsūs, religingi, ištvermingi, morališkai tvirti, ištikimi savo idealams patriotai. Šiandien net istorikai pripažįsta, kad rezistencinėje kovoje vyravo „ypatinga jausminė atmosfera, tikėjimas, kitoks negu normaliaame gyvenime vertybių suvokimas“ (Anušauskas 2004: 250).

1.9. Išorės bruožai

Tekstyne visai mažai sakinių, kuriuose būtų nurodomi partizanų išorės bruožai. Žmogaus išvaizda būnant nuolatinėje kovos ar mirties akivaizdoje nėra esminis dalykas. Apie ją užsimenama tik komentuojant nuotraukas, prisimenant vieną ar kitą konkretų asmenį, pvz.:

²⁵ Rezistencija ne tik trukdė įsigalėti sovietams. Šiandien suvokiame, kad partizaninis judėjimas ir jo pasaulėžiūra turėjo reikšmės Sąjūdžio ištakoms (Landsbergis 1999: 257). Istorikų teigimu, iš tautos genocido gimė rezistencija, o Sąjūdis – „išgyvenęs jos kūdikis, išimtas iš nužudytosios motinos iščių“ (Gudavičius 1999: 670).

Šviesus jaunuolis, nuotraukoje stovintis tarp dvasiškių – partizanas Juozas Skurkis.

Vyresnis partizanas buvo vidutinio ūgio su ūsų kuokšteliu panosėj, man rodės nebe jaunas ir panašus į paprastą valstietį.

Pagrindinis partizano **atributas – ginklas**, pvz.:

Net ginklais, atimtais iš nukautųjų partizanų, specialų būrį apginklavo.

Tyčiodamiesi saugumiečiai suimtam partizanui įdavė šautuvą.

Vietinių sribų partizanai nebijojo: tuo metu jau buvo gerai ginkluoti, turėjo aviacinį kulkosvaidį, minosvaidį, nemažai automatinių šautuvų.

1.10. Partizanavimo pradžios laikas

Dažniausiai nurodomas tikslus partizanavimo pradžios laikas: iliustracijose minimi konkretūs metai, metų laikas ar mėnuo, pvz.:

Partizano kelią Klajūnas pradėjo 1945 metais Utenos apskrityje.

1944 metų vėlyvą rudenį Šniuoliai tapo partizanais.

1945 m. pradžioje įstojo į partizanus ir kovojo iki 1953 m. pavasario, kai buvo areštuotas, 1954-aisiais sušaudytas.

1945 m. balandžio mėnesį pasitraukė iš legalaus gyvenimo ir pradėjo partizano kelią Vanago slapyvardžiu.

Apytikslį laiką žymi šalutiniai prijungiamieji sakiniai, pvz.:

Kai ir čia tapo nesaugu, išėjo pas partizanus Šarūną ir Rūgštyną į Šimonių girią.

O kai karui baigiantis tėvai ir sesuo pasitraukė į Vakarus, Olegas išėjo į Lietuvos partizanus.

Labai dažnos apytikslio laiko semą turinčios leksemos *karas, pokaris, okupacija* ir pan. Pvz.:

Sovietų okupacijos metais jau J. Aleksos sūnus išėjo į partizanus.

Pokario metais vienas jų sūnus – Petras išėjo pas partizanus.

Susitiko ji ir pusbrolių Joną Kazlauską, prisiminė kitą pusbrolių – Juozą Kazlauską, po karo išėjusį į partizanus ir žuvusį nuo sribų rankos.

1.11. Partizanų veikla

Partizanauti vyrai pradėjo iškart po karo, tačiau tikra partizaninė veikla prasidėdavo tik priėmus priesaiką: „stodami į partizanų gretas vyrai duodavo priesaiką, buvo surašomas pareigų ėjimo lapas, 1946 m. įvestos karinės uniformos, skiriamieji bei pasižymėjimo ženklai“ (Anušauskas 2004: 247). Tai liudija ir tekstyno pavyzdžiai:

1944 m. rugpjūčio mėnesį Platelių miške, partizanų stovykloje, gen. ltn. Motiejus Pečiulionis, pakėlęs dešinę ranką, iškilmingai kartojo priesaikos žodžius.

Tačiau J. Žemaitis atmeta gyvybę žadančius pasiūlymus ir lieka ištikimas karininko ir partizano duotai priesaikai.

Tekstyne rasta keletas sakinių, kuriuose partizaninė veikla apibūdinama labai apibendrintai, pvz.:

Partizanai privalo atlikti propagandinį, agitacinį ir aiškinamąjį darbą žmonių tarpe.

Dažniausiai partizaninę veiklą ženklina kelios dešimtys aktyvaus veiksmo veiksmazodžių. Išsiskiria kelios ryškesnės tokių veiksmazodžių grupės.

Slinkties, judėjimo veiksmazodžiai: *ateiti, bėgti, nusigauti, supti, važiuoti* ir pan. Pvz.:

Kai pamatė, kad kaimą supa partizanai, jau buvo vėlu.

Kovimosi veiksmazodžiai: *nukirsti, kovoti, numušti, užimti, likviduoti, sunaikinti, pakloti, apšaudyti, šaudyti(s), sušaudyti, užpulti* ir pan. Pvz.:

Jas sugavo kelyje netoli tos vietos, kur šaudėsi partizanai su skreblais ir kareiviais.

O partizanai toliau kovojo, tikėdamiesi, kad greitai išauš nepriklausomybė.

Įvairūs kiti aktyvaus veiksmo veiksmazodžiai: *bausti, išduoti, perduoti, kasti, naikinti, priešintis, sekti, susisiekti, užtvirti* ir pan. Pvz.:

1946 metais pradėjom leisti savo laikraštėlį „Lietuvos partizanas“²⁶.

Ypač jiems kenkdavo saugumo informatoriai ir agentai bei sovietiniai aktyvistai, tad partizanai juos įspėdavo, bausdavo ir naikindavo.

Iliustracijose rečiau kalbama apie palyginti pasyvią partizanų veiklą²⁷ (ji neišreikšta konkrečiais aktyviais veiksmais). Tokią veiklą pirmiausia ženklina įvairūs kalbėjimo veiksmazodžiai: *prabilo, kalbėjo, pasakojo, prisimena* ir pan. Pvz.:

O ir šiandien gyvenantis partizanas Juozas Jakavonis papasakojo, kaip, dar vaikas būdamas, sugavo ant Merkio lyties plaukusių maldaknygę.

Kaip prisimena partizanas J. Kadžionis-Bėda, susidūrimai su sribais ir kareiviais tuo metu vykdavo dažnai.

²⁶ Nuo 1945 m. pasipriešinimo spauda buvo leidžiama visoje Lietuvoje – kaimuose, miškuose, nuošaliuose požeminėse slėptuvėse. Kiekviena apygarda turėjo bent po vieną periodinį leidinį. Buvo leidžiama daugiau kaip 70 pavadinimų laikraščių (Gaškaitė 1997: 96; Vėliūtė 2009: 110).

²⁷ Partizaninio judėjimo kontekste žodžių junginiai *pasyvi veikla, pasyvus pasipriešinimas* vartojami sąlygiškai, nes būdvardis *pasyvus* savo pagrindine reikšme prieštarauja rezistencijos sąvokai. Taigi, *pasyvi veikla* čia suprantama kaip išoriškai neišreikšta, vykstanti žmogaus viduje (plg. Gaškaitė, Kuodytė, Kašėta, Ulevičius 1996: 9).

Dalyje sakinių kalbama apie partizano viduje vykstančius veiksmus: *manė, mąstė, svajojo, tikėjosi, vylėsi* ir pan. Pvz.:

Lietuva, apie kurią svajojo Lietuvos partizanai.

Partizanai puoselėjo idėją sujungti visą Lietuvą žūtbutinei kovai.

Akivaizdu, kad tekstyne, kalbant apie partizaninę veiklą, vartojama daug daugiau aktyvaus veiksmo veiksmožodžių. Būsenos, t. y. neaktyvaus santykio su veiksmu, veiksmožodžių vartojama palyginti mažai.

1.12. Ryšys su aplinka ir artimaisiais

Dažniausiai ryšys su aplinka palaikomas per ryšininkus, pvz.:

Tauro apygardos partizanų padėjėja, ryšininkė ir rėmėja Ona Gogaitė-Marčiukė, slėpusi partizanus, laidojusi nukautus.

Tekstyne minimi įvairūs kiti partizaninės veiklos rėmėjai (pavieniai asmenys, bažnyčia ir kt.), pvz.:

Įsitikinę, kad partizanus remia Lietuvos žmonės, okupantai pradėjo masinius trėmimus į Sibirą.

Lietuvos partizanus rėmė bažnyčia, todėl judėjimas buvo santykinai stipresnis.

Buvo paaukota 1700 dolerių Lietuvos partizanams remti, iš kurių 1000 dolerių paaukoko Rūta Sakienė, jos mirusio vyro Petro žuvusiam broliui partizanui prisiminti.

Iliustracijose kalbama apie partizanų paliktus artimuosius, kuriuos jie bando aplankyti gyvai ar bent mintimis: pirmiausia motinas, seseris, kiek rečiau kalbama apie tėvus, brolius, sūnus, dukteris, žmonas ir pan.²⁸ Pvz.:

Tą patyrė ne viena partizano motina ar sesuo.

Partizano tėvai Jonas ir Marijona buvo ištremti į Sibirą kartu su sūnaus Stasio žmona Gene.

Kitas, bene svarbiausias po motinos žmogus partizano gyvenime – sesė.

Į jų rankas buvo patekęs ir grįžęs iš kariuomenės atostogų partizano Katino (slapyvardis) brolis.

Užauginau partizano sūnų...

Nužudyto partizano dukrai palankų sprendimą trečiądienį paskelbė Lietuvos apeliacinis teismas.

Vietoj savęs paprašė aprūpinti padirbtu pasu vieno partizano žmoną.

Rečiau minimi tolimesni giminės: svainis, dėdė ir pan. Pvz.:

²⁸ Įdomu tai, kad ir partizanų dainose dažniausiai minima motina, sesuo ir mylimoji: 104 partizanų dainose motina paminėta 112 kartų, mylimoji – 50 kartų, brolis – 47 kartus, sesuo – 32 kartus, tėvas – 17 kartų, o žmona neminama nė karto (Vaštokas 1969: 6).

Lietuvos savanorio Jurgio Naudžiaus anūkas Valdas Ščiġlinskas su žmona Rima ir sūneliais Edgaru ir Evaldu, partizano Dragūno svainis Alfonsas Sapijanskas, kiti dalyviai, priklausantys Politinių kalinių ir tremtinių sąjungai.

Skrebai naktį nuvežė jį į Daumantų kaimą pas partizano dėdę ir palaidojo darželyje.

1.13. Kovos laikas ir vieta

Pats bendriausias laiko žymuo – daiktavardis *pokaris*, pvz.:

Prasidėjus atgimimui, likę gyvi pokario partizanai surinko kur pakliuvo užkas-tus savo draugų palaikus ir palaidojo Ariogalos kapinėse.

Minimi ir **tikslūs kovos metai, mėnesiai, dienos**, pvz.:

1944–1945 m. apygardos partizanai surengė daug kovinių operacijų, sunaikino mažesnių miestelių sovietines įgulas ir administracines įstaigas.

Pirmojo pogromo metu, naktį iš birželio 25-osios į 26-ąją, lietuvių partizanai likvidavo daugiau kaip 1500 žydų, padegė arba kitaip sunaikino keletą sinagogų ir sudegino žydų kvartalą, kuriame buvo apie 60 namų.

Dažnai minimas **paros laikas** – rytas, vakaras, naktis, pvz.:

Auštant pamatė nuo miško bėgančius partizanus.

Vakare, visiškai sutemus, numetame kariškus rūbus, persirengiame partizanais ir išeiname į kaimus.

Nakties metu prisėlinę partizanai „valdžios“ namą susprogdino.

Tipiška geografinė kovos vieta – miškas. Šią kovos vietą žymi prielinksnio į junginiai ir daiktavardžių *miškas, giria* įvairios linksnių formos. Kovos vieta gali būti abstrakti (tiesiog miškas ar giria), pvz.:

Tėvas tuoj po laidotuvių pasitraukė į mišką pas partizanus.

Abu stebėjo, kaip partizanai ramiai paliko mišką.

Gana dažnai nurodomas **konkretus miškas**, pvz.:

Kai iš Obelių krašto partizanai 1949 metais pasitraukė į Ignalinos miškus, An-tanina palaikė ryšius per girininką Araminą.

Gyventojai, kurių teiraudavosi apie kažkur Lėno girios tankmėje apsistojusius partizanus, traukė pečiais.

Buvo nurodyta susitikti su Šimonių girios partizanais, su Petro Masilionio („Na-poleono“) būriu.

Pokario partizanai kovėsi ir uždaroje erdvėje. Dažniausiai požeminės užmas-kuotos partizanų slėptuvės vadinamos *bunkeriais*, pvz.:

Bunkeryje su jais buvo ir kiti partizanai: Juozas Žaržojus – Jazminas, Adelė Ta-lutytė, Kazys Kniazys.

Yra žinoma iš pačių čekistų dokumentų ar net kai kurių sovietinės istoriografijos šaltinių, kad partizanai kartais įrengdavo dviejų aukštų bunkerius.

Kiek rečiau po žemėmis įrengta patalpa pasislėpti vadinama *slėptuve*, pvz.:

Nuo pat pradžių partizanai Sudeikių raiste, ant kalniuko (ta vieta vadinosi Savi kalnai), turėjo išsikasę didelę, labai gerai įrengtą slėptuvę su gultais, patalyne.

Dalyje iliustracijų bunkerio vieta nenurodoma, pvz.:

Man atrodo, kad laisviausi buvo Lietuvos partizanai bunkeriuose.

Raguvoj yra dar gyvos ryšininkės, kurios matė, kaip iš bunkerio iškeltus partizanus istrebiteliai kankino.

Kai kuriuose sakiniuose randame informacijos, kad bunkeris įrengiamas **miške, raiste** ir pan.²⁹. Pvz.:

Bunkeris, kuriame Bronė Žemgulytė laikėsi su keliais kitais partizanais, slėpėsi įtarimo nekeliančioje žemoje vietoje Aisėnų miške, už poros kilometrų nuo Veiviržėnų – Priekulės kelio.

Iš iliustracijų sužinome, kad bunkeriai būdavo įrengiami ir **sodybos teritorijoje** (po virtuve, pirtimi, rūsyje ir pan.), pvz.:

Lygiai toks pats bunkeris buvo įrengtas po partizanams padėjusio žmogaus pirtimi.

Čekistai vykdė „operaciją“: bandė paimti gyvus bunkeryje po virtuvę esančius partizanus.

1.14. Mirtis

Partizanai – tragiško likimo žmonės. Istorikų teigimu, 1944–1953 m. Lietuvoje žuvo apie 20 tūkst. partizanų. Pagal 1945 m. statistiką, „kasdien Lietuvoje žūdavo 27 laisvės kovotojai“ (Gaškaitė, Kuodytė, Kašėta, Ulevičius 1996: 352). Tekstų fiksuota daugybė sakinių, kuriuose kalbama apie laisvės kovotojų mirtį. Partizano mirtis gali būti visokia. Didžioji dalis partizanų **žūva kovoje**, pvz.:

Kautynėse žuvo vadas ir 22 partizanai.

Buvo nukautas apsaugos būrio partizanas Juozas Dirmekis-Diemedis, o sužeistas partizanas Edvardas Barčas-Adzius paimtas į nelaisvę.

Kiti miršta **nuo žaizdų, nunuodyti** ir pan. Pvz.:

Buvo patyrusi ir kautynės, ir jaunų vyrų žūtį, ir bejėgiškumą, kai išdraskytais plaučiais, sužaloti partizanai mirdavo be medicininės pagalbos: žaizdas tekdavo perrišinėti be jokios narkozės, be nuskausminančių vaistų,

²⁹ Išsamiai partizanų bunkeriai aprašomi Nijolės Gaškaitės knygoje (Gaškaitė 1997: 74–81).

Antai Kuprelišio (Kupiškio rajonas) kunigas Antanas Valantinas MGB nurodymu pavaišino partizanus užnuodytu gėrimu – du iš jų žuvo, penki buvo suimti.

Nenorėdami pakliūti priešams ir išduoti savų, partizanai dažnai **patys nusižudydavo**³⁰, pvz.:

Žmonės matė, kaip partizanas, visas aptekęs kraujais, atsiklaupė, persižegnojo ir, pridėjęs prie galvos granatą, susisprogdino.

Apsuptyje nusišovė paskutinis Vytauto apygardos partizanas Antanas Kraujelis „Siaubūnas“, žuvo paskutinis Žemaičių apygardos partizanas Pranas Končius „Adomas“.

Mirtinai sužeistieji prašo, kad juos nužudytų kovos draugai, pvz.:

Krauju užlietomis akimis merdintis partizanas pratarė: „Pribaik mane, broli“.

Mirtis – nuolatinė partizanų palydovė. Jie regi savo bendražygių žūtis, kartais turi nužudyti mirtinai sužeistus draugus, kaunasi ir siunčia į aną pasaulį priešus, stipriai jaučia savo pačių laikinumą, nes žiūri mirčiai į akis kiekvieną dieną.

1.15. Žūties laikas ir vieta

Tekstyno pavyzdžiuose labai dažnai nurodomas **tikslus žūties laikas**. Dažnai minimi tikslūs žūties metai, pvz.:

Manoma, kad paskutinis partizanas Vyčio apygardoje žuvo 1959 metais.

Tą pačią dieną Vyčio kryžiaus 2-ojo laipsnio ordinu buvo pagerbtas jo sūnus, 1948 metais žuvęs partizanas Algirdas Varkala.

Dalyje pavyzdžių nurodomi ne tik žūties metai, bet ir mėnuo, diena, pvz.:

1952 metų balandžio mėnesį žuvo paskutiniai Granito rajono partizanai.

Žuvo jis 1949 m. lapkričio 13 d. kartu su partizanais Jonu Dageliu-Gintaru ir Danute Dovydenaite iš Surdegio.

Labai dažnai žūties laikas susijęs su konkrečia vieta, pvz.:

Gražinos tėvelis partizanas Jonas Bunikis žuvo 1947-ųjų ankstyvą rugpjūčio rytmetį prie Pypliškės kaimo gyventojo Antano Šmilio sodybos.

Paskutinis kuopos partizanas Pranas Jurkėnas-Eimutis iš Dabužių apylinkės Kirky kaimo žuvo 1954-aisiais Gabrėnų miške.

Rečiau žūties laikas nurodomas ne taip konkrečiai – tiesiog pasakomas metų laikas, pvz.:

Kitą vasarą Vešeikių miške buvo nušauti trys partizanai – Balys Putrimas, Sirutis iš Bikūnų kaimo ir Grigaliūnas iš Dovainių.

³⁰ Morališkai tvirti partizanai, patekę į beviltišką padėtį, norėdami išvengti arešto ir kankinimų tardant, nedvejojami susisprogdindavo ar nusišaudavo. Žinoma daugiau kaip 500 tokių atvejų (LK 1996: 13; Anušauskas 2004: 251).

Tekstyne daug iliustracijų, kuriose nurodoma labai tiksli žūties vieta: konkretus kaimas, valsčius, apylinkė, pvz.:

Kitas mano bendramokslis partizanas Petras Pociūnas žuvo 1947 m. kovo 4 d. Masrónių kaime (Deltuvos vlsč.).

Ar galima suprasti, ką reiškė jos iškankintai sielai žinia apie antrojo sūnaus partizano, Jono, mirtį Raišupio kaime.

Mirties aplinkybės dažnai tikslinamos, pvz.:

Taip belaukdama gavau žinią, kad partizanas su trim kovos draugais žuvo 1946.06.13/14 Gedimainaičiuose (Švėkšnos apyl.), eigulio Antano Norvilo sodyboje išduoti.

1965 m. kovo 17 d. per kariuomenės operaciją, kuriai vadovavo KGB mjr. Načmanas Dušanskis, Antano ir Onos Pinkevičių name nusišovė paskutinis Lietuvos partizanas Antanas Kraujelis, prieš tai sunaikinęs dokumentus.

Kai matyti iš pavyzdžių, beveik visais atvejais, kalbant apie partizano žūtį, akivaizdi konkretaus laiko ir konkrečios erdvės jungtis.

1.16. Amžinojo poilsio vieta

1944–1945 m. nukautieji dažniausiai būdavo paliekami žūties vietose, tad artimiesiems pavykdavo juos slapčia palaidoti (Gaškaitė 1997: 49). Tekstyne rasta ne viena iliustracija apie slapčia laidojamus partizanus, pvz.:

Nelygiose kautynėse abu partizanai žuvo ir ryšininkų slapta buvo palaidoti Putiliškių kapinaitėse.

Šiose kautynėse žuvę partizanai slapta palaidoti Lėno parapijos kapinėse.

Tačiau nepalyginamai daugiau sakinių, kuriuose minima, kad nukankinti partizanų lavonai numetami miestelių turgaus aikštėse, ant grindinių, atremiami į pastatų sienas ir pan. Pvz.:

Nukautus partizanus tuomet atvežė į Varėną ir išmetė ant grindinio prie NKVD būstinės.

Nukautuosius partizanus jie nuvežė į Kavarską, sustatė prie mūro, fotografavo, tyčiojosi, spardė.

1945 metų pavasarį miestelio aikštėje pamačiau pirmuosius nužudytus partizanus.

Tai žiaurūs, bet gana įprasti to meto vaizdai. Norėdami įbauginti gyventojus, enkavėdistai nukautuosius dažnai veždavo į miestelius ir guldydavo viešose vietose. Tokios akcijos oficialiai vadintos „atpažinimu“, tačiau iš tikrųjų jų tikslas buvo paniekinti žuvusiuosius ir parodyti gyviesiems, koks likimas laukia visų, pasirinkusių kovos kelią (Gaškaitė 1997: 50).

Rasta pavyzdžių, kuriuose kalbama, kad lavonai paliekami pūti atvirose erdvėse, o laidojami bet kur (grioviuose, žvyrduobėse, pelkėse, prie sodybų, miškuose ir pan.), pvz.:

Suprask, na ir kas, kad šimtus tūkstančių ištrėmė, įkalino, nužudė, na ir kas, kad pilni pagrioviai partizanų kūnų...

Žuvusių partizanų kūnus nuvežė ir pametė Rokiškio aikštėje, o vėliau – sumetė už miestelio griovyje.

Ne tik pridygo kryžių kapinėse, perlaidojus partizanų palaikus iš žvyrduobių, griovių, šulinių, bet Lietuvos žemėje, kuri priglaudė daugiausia kūnų.

Šiandien partizanų krauju sulietos vietos ženklinamos kryžiais, atminimo lentomis, paminklais ir pan., tačiau išniekinti lavonai dar gyvi senosios kartos atmintyje.

1.17. Partizaninės veiklos vertinimas ir ryšys su dabartimi

Tekstyne randame ne vieną pavyzdį, kuriame bandoma vertinti anuometinę partizanų veiklą, jų kovas, išdavystes ir pan. Pvz.:

Visai apie mus, partizanus, šnekėjo.

Partizanų gretose pasitaikydavo nusikaltėlių, bet partizanai nebuvo nusikaltėliai.

O tada jau galima kalbėti apie konkrečius partizanus, partizanus ir ne partizanus, nelabai gerus partizanus ir visai blogus partizanus.

Kai kas jau anksčiau mūsų partizanus buvo sugrupavęs į kelias kategorijas. Viena – idealistai, kita – dėl susiklosčiusių aplinkybių priversti išeiti į mišką, trečia – prisiplakėliai.

Didžiojoje dalyje iliustracijų kalbamą apie **teigiamą** partizanų vertinimą: jie vadinami tautos didvyriais, herojais³¹, legendomis, jų kraujas laikomas garbingu, šventu ir pan. Pvz.:

Tad ne veltui partiznai vadinami tautos didvyriais, herojais ir pan.

Lietuvos partizanų kova buvo herojiška, nes kautis, žinant, kad nelaimėsi ir žūsi – didžiausio didvyriškumo požymis.

Pokario dainose partizanai pabrėžtinai traktuojami kaip savo tėvynės patriotai, jos žmonių gynėjai.

Net ir ši vieta paženklinta partizano krauju, gyvu ir šventu.

³¹ Ypač ryškus partizano kaip tautos didvyrio įvaizdis partizaninėse dainose ir poezijoje. Čia partizanai akivaizdžiai tapatinami su tradiciniais lietuvių folkloro ar istorijos herojais: jie kovoja ir miršta kaip padavimų milžinai ar katalikų bažnyčios kankiniai (Vaštokas 1969: 2–3).

Tačiau užsimenama, kad kartais partizanų veikla **pervertinama** arba tinkamai, objektyviai **neįvertinama**, pvz.:

Straipsnyje su primityviuoju patriotizmu siejami žmonės, kurie linkę idealizuoti ir mitologizuoti pokario partizanų kovas.

Matyt, kažkam buvo ir tebėra paranku partizanus kompromituoti, kaltinti už nebūtus dalykus.

Mums vėl kalamas į galvą tamsus partizano įvaizdis, – sakė Vytautas Kubilius. Reikėjo griebtis šantažo, išdavysčių, reikėjo žūtūbūtinai sukompromituoti partizanus žmonių akyse.

Pabrėžiama, kad partizaninę kovą palaikė daugybė žmonių, pvz.:

Kodėl apie sribus joks padorus žmogus nėra ištaręs gero žodžio; kodėl partizanus mylėjo, rėmė, slėpė, gydė beveik visi Lietuvos žmonės, žinoję, kas už tai gresia.

Kaimo žmonės mylėjo ir gerbė partizanus, juos rėmė ir globojo.

Kaip viena šeima gyvenom su partizanais.

Rasta keletas sakinių, kuriuose partizanų veikla vertinama **neigiamai**, pvz.:

Jūs į aukštybes keliate vadinamuosius partizanus, o juos reikėtų vadinti banditais...

Ir tie, kurie pretenduoja į „žymius rašytojus“, savo „dokumentinėse“ apybraižose ar kitokiuose straipsniuose bei knygose visi kaip susitarę partizanus vaizduoja dvėseliena mintančiais šakalais, arba dar gražiau – tarybinių žmonių kraujo ištroškusiais ir rytmetį išnykstančiais vampyrais.

Rasta iliustracijų, kuriose kalbama apie partizanų nužudytus asmenis, represijas, neužmirštas kai kurių partizanų žiaurumas, nepagrįstas smurtas ir pan., taigi, nenutylimi ir nemalonūs faktai, nors kai kas buvo daroma ne pačių partizanų, o prisidengus jų vardu, pvz.:

Partizanų vykdytos egzekucijos prieš šios kategorijos asmenis buvo vertinamos prieštaringai tarp pačių partizanų.

Maždaug nuo 1950 m. ir partizanai žudė civilius, sribų, išdavikų ar saugumiečių gimines, šaudė išsisas šeimas.

Šiandien turime dar likusių gyvų partizanų. Žvelgiant iš dabarties pozicijos, jie vadinami buvusiais. Šių žmonių gyvenimai sieja praeitį ir dabartį, pvz.:

Vakar Krašto apsaugos ministerijos kieme šalies vadovas Valdas Adamkus buvusiems partizanams įteikė ordinus ir medalius.

Anais metais žilagalvis partizanas per Karių dieną pasakė: „NATO pasitikėk, bet paraką laikyk sausak“.

Iš praeities į šiandieną tiltas tiesiamas per partizanų vaikus ir vaikaičius; taip pat praeities ir dabarties ryšį palaiko partizanų svajonės, palikti atsiminimai, pvz.:

S. Nefas kalbėjo apie partizanų kovas pabrėždamas, kad „svarbiausia, ką mes šiandien turime – tai laisva Lietuva, apie kurią svajojo Lietuvos partizanai“.

Ir šituos partizanų atsiminimus ar labai skaitys jaunimas, šiandieniniai mokiniai?

Žuvusių partizanų atminimas įamžinamas paminklais, kryžiais, atminimo lentomis, pasodintais medžiais ir kt. Pvz.:

Įvairiose Lietuvos vietose kyla kryžiai ir paminklai partizanams, kritusiems už Tėvynės laisvę.

Pasodinti ir proginiai, vardiniai medeliai partizanui Juozui Lukšai-Daumantui, sausio 13-osios aukoms Vilniuje, berželis – poetui Pauliui Širviui.

Dabar jo pavardė įamžinta Garliavos seniūnijos Jonučių kapinėse partizanams skirtoje steloje, kartu su Broniaus Daugėlos-Dragūno ir Albino Kamarausko-Savanorio.

Keturiose granito plokštėse iškalti užrašai, skirti Lietuvos partizanams, politiniams kaliniams, tremtiniam, išėiviams.

Jų atminimui kuriamos dainos, eilėraščiai, filmai, televizijos laidos, dokumentinės apybraižos, sudaromi nuotraukų albumai, skelbiami jų atsiminimai, apie partizanus rašomi straipsniai, knygos, partizanų vardais pavadinamos gatvės ir kt. Pvz.:

Dažnai buvo apdainuojami žuvę partizanai.

Ar galima sukurti apie partizanus bestselerį?

O labiausiai dėkoju už nuolat skelbiamus straipsnius apie mūsų brangius partizanus ir jų nuotraukas.

Tu vaidinai vieną iš brolių Lukšų savo mokytojo filme apie partizanus „Vienui vieni“.

Lukšos-Daumanto, S. Staniškio-Lito, J. Misiūno-Žalio Velnio ir kitų partizanų vardais pavadintos gatvės.

Už mirusius partizanus aukojamos šventosios mišios, jiems pagerbti rengiami įvairūs renginiai, pvz.:

Čiobiškio bažnyčioje už partizanus buvo aukojamos šv. Mišios.

Čia, drauge su partizanų kovų veteranais, lauko kariuomenės ir savanorių rikiuotė tylos minute pagerbė mūsų žuvusius partizanus.

Taigi partizaninė veikla publicistikoje dažniausiai vertinama teigiamai, pakylėtai, tačiau nenuitylima ir apie partizanų vykdytas žiaurias egzekucijas. Laisvės kovų dalyvių atminimas, jų veikla šiandienos visuomenėje įamžinami įvairiais atminimo ženklais (kryžiais, paminklais, leidžiant knygas ir pan.).

2. ABSTRAKTI, NEIDENTIFIKUOTA ASMENYBĖ

Tokį asmenybės statusą žymi būdvardis *nežinomas*, priešdėlinis neveikiamosios rūšies dalyvis *neatpažintas*, veiksmažodžiai *nežinau*, *neatsimenu*, *pamiršau* ir pan. Pvz.:

Tas nežinomas partizanas buvo palaidotas viename kape prie kapinių tvoros su A. Stasiulioniu.

Židžiūnas Aleksandras, Živatauskas Antanas, Žižiūnas Kazys, Žukauskas Juozas, Žukauskas Zigmas, Žurevičius Juozas ir penki neatpažinti partizanai.

Kitas partizanas, pavarde pamiršau, užsoko ant aukšto ir pro langą pabėgo.

Kiek kitokią reikšmę turi žodžių junginys *nepažįstamas partizanas*. Nepažįstamas – tai konkrečiam asmeniui nežinomas, nematytas, dar nepatikrintas žmogus, su kuriuo nepalaikoma pažintis, tačiau kitiems asmenims jis galbūt žinomas, savas. DLKT iliustracijos rodo, kad su nepažįstamais partizanais, kol jie nepatikrinti, reikia elgtis atsargiai, pvz.:

Greičiau perspėkit patikimus gyventojus ir ryšininkus, kad į jokias kalbas nesi-leistų su nepažįstamais partizanais.

Tą patį vakarą parašėme pluoštą atsišaukimų, informuodami gyventojus, kaip elgtis su užėjusiais nepažįstamais partizanais.

3. NETIKRAS PARTIZANAS

Publicistikos tekstuose ne kartą užsimenama apie sunkią partizano dalį, partizanų kančias, įvairius išbandymus ir pan. Pvz.:

Kalbėdavo apie tai, kas mūsų visų laukia, apie sunkias gainiojamo, šaudomo partizano dienas.

Partizanams tada buvo sunkus metas, jų pėdomis visą laiką sekė kareiviai, strībai ir visokie šnipai.

Akivaizdu, kad partizanų ne kiekvienas galėjo būti. Partizano statuso problema keliama įvairiais aspektais, pvz.:

Juk nemažai žmonių miške buvo be priesaikos. O jeigu be priesaikos – negali teigti, jog buvai partizanas.

Ar negali partizanais vadintis ir tie, kurie priėmė tą priesaiką, bet „legalizavosi“?³²

Tipiškas, įprastas, turintis visus prototipui būdingus bruožus ir iš to visų atpažįstamas (t. y. davęs vadovybei nustatyto turinio priesaiką, dėvintis uniformą ir pan.) – *tikras partizanas*, pvz.:

Ryšininkas, manydamas, kad turi reikalą su tikrais partizanais, pranešė apie desantą.

³² 1945 m. okupacinė valdžia kreipėsi į tautą, ragindama besislapstančiuosius legalizuotis. Iš viso 1944–1953 m. Lietuvoje legalizavosi apie 25 tūkst. ginkluoto pogrindžio dalyvių. 1952 m. iš jų liko gyvi tik keli tūkstančiai. Kiti buvo suimti arba, neištvėrę persekiojimų ir nenorėdami išduoti kitų, grįžo į mišką ir žuvo (Kašėta 1995: 70; Vėliūtė 2009: 21).

Daug žalos rezistencinėms organizacijoms padarė ir „vidaus agentai“, kurie tiesiogiai padėjo agentams smogikams naikinti tikruosius partizanus.

Jo priešprieša – *netikras partizanas*. Netikro partizano figūra yra daugiaplanė. Buvo nemažai partizanų rėmėjų, kurie neturėjo tikro partizano statuso. Tokią **iki-partizaninę būseną**, palyginti pasyvią kovą dažniausiai žymi tikslinamosios dalelės *dar, beveik* ir jungtukas *kaip*, pvz.:

Adoliukas dar ne partizanas – jam tik šešiolika, tačiau nepamainomas ryšininkas ir už partizanus mirti pasiryžęs.

Tačiau susitikti teko, tik Andrius jau buvo mokyta, kur kas atsargesnis, nors po pirmojo krikšto ir jautėsi beveik tikras partizanas.

Šį „vaidmenį“ atlieka rastoji uniforma, kuri reiškia: *jis pats dabar bus kaip partizanas, galės eiti ten, kur kariauja partizanai, galės nugalėti priešus, atlyginti už tėvų žūtį.*

Ne visai aiškų statusą (tam tikrą žmogaus pasidalijimą, dar neįsisąmonintą tapatybę) žymi žodžių junginiai su prieveiksniu *pusiau*, pvz.:

Tik dabar pusiau partizanas pastebėjo kruviną stribuko nykštį ir salvijomis prazūdusį sniegą po stribuko kojomis.

Mūsų būrelyje buvo radęs prieglobstį vienas toks pusiau partizanas, pusiau laisvas pilietis.

Pats akivaizdžiausias, tipiškiausias netikras partizanas – tai **tariamasis partizanas**. Šiuo atributiniu junginiu įvardijamas asmuo, siekiantis apsimesti partizanu, persirengti jo uniforma, pelnyti kitų pasitikėjimą³³. Tariamasis – tai netikras, realiai neegzistuojantis, menamas partizanas, pvz.:

Tariamieji partizanai išbėgioja, o vėliau šis gyventojas areštuojamas už partizanų rėmimą.

Tariamieji partizanai – tai dažniausiai partizanais persirengę MGB smogikai, stribai, vaikščiodavę „pas gyventojus juos terorizuodami, gąsdindami, ieškodami ryšių su tikraisiais partizanais“ (Gaškaitė 1997: 7). Ypač dažnai netikro, tariamo partizano statusą žymi įvairūs veiksmazodžiai ir jų formos: *dangstyti, maskuotis, apsimesti, apsirengti, persirengti, prisistatyti, pasivadinti* ir kt. Pvz.:

Žmonės neskiria dabar tų, kurie partizanais apsimetę plėšė ir žudė, krovėsi turtus.

Aš negaliu pakęsti plėšikų, juo labiau besimaskuojančių partizanais.

Kažin kokie neaiškūs vyrai iš miško atėję prisistatė kaip partizanai, bet aš abejoju, ar jie turi kokį ryšį su partizanais.

Pasisavinta tapatybė atpažįstama ir iš žodžių junginio *partizanų vardu*, pvz.:

Žinom, ne vienus namus partizanų vardu apiplėšė.

³³ Plg. LKŽe 12 veiksmazodžio *tarti* reikšmę „dėtis, apsimesti“.

Siautėjo ir tikri plėšikai, kurie įsisėgdavo į kepure Vyčio ženklus ir žudydavo partizanų vardu.

Netikrumo, abejotinos tapatybės žymuo – kabutės, pvz.:

Rytojaus dieną „partizanus“ užpuolė rusų garnizonas, ir „tėvukas“ vėl atsidūrė čekistų naguose.

Paskui kareivius iš kaimo dingo ir „partizanai“.

Partizano **statusas prarandamas** išdavus saviškius (kitus partizanus) ir pėrėjus į priešų pusę. Tokie asmenys vadinami *buvusiais, pasidavusiais, užverbuotais partizanais* ir pan. Pvz.:

Juos bunkeryje išdavė buvęs partizanas Šiaučiulis.

Buvo prisimintos Adolfo Baublio-Merkio būrio žūties aplinkybės: partizanus išdavė ryšininkas, vėliau paaiškėjo, kad sribų užverbuotas.

Vartojami ir stipresnę konotaciją turintys daiktavardžiai *išdavikas, niekšas, pasidavėlis*, pvz.:

Partizanus išdavė niekšas, slapyvardžiu „Maskva“.

Bet granata nesprogo, ir Aukštaitijos partizanų vadas tapo išdaviku.

Nurodomos ir objektyvios išdavysčių priežastys (partizanai sutinka legalizuotis, tampa NKVD agentais ir pan.), pvz.:

Žinojom, kad buvęs partizanas Blažūnas, kai legalizavosi, buvo užverbuotas ir pradėjo dirbti saugume.

Po karo palaikęs tyrinėjo teismo medicinos specialistas Juozas Markulis³⁴, kuris buvo ir NKVD agentas, išdavęs partizanus.

IŠVADOS

Išanalizavus apie 7500 tekstyno sakinių, kuriuose kalbama apie pokario Lietuvos partizanus, galima suformuluoti kognityvinę partizano apibrėžtį. Partizano tapatybė tekстыne nevienalytė. Publicistiniame diskurse partizanas suvokiamas trejopai: 1) kaip konkretus, tiksliai įvardytas asmuo; 2) kaip abstrakti, neidentifikuota figūra; 3) kaip netikra, sufalsifikuota tapatybė. Jei kalbame apie konkrečią, aiškiai įvardytą tapatybę, partizaną apibrėžiame taip: Lietuvos partizanas – pokario Lietuvoje 1944–1953 m. vykusios partizaninės kovos prieš Sovietų Sąjungos valdžią dalyvis, kurio žinomas tikslus vardas, pavardė, slapyvardis, gimimo metai (amžius) ir vieta, taip pat žinomas jo partizanavimo laikas,

³⁴ Juozas Albinas Markulis-Erelis, tapęs MGB agentu (turėjęs Erelio, Ažuolo, Noreikos agentūrinius slapyvardžius), išdavė apie porą šimtų partizanų. Vien 1947–1948 m. su jo ir kitų agentų išduotais fiktyviais pažymėtais pasais legalizavosi ir vėliau buvo suimti 13 partizanų judėjimo vadų (Vėliūtė 2009: 54).

kovos, žūties ir palaidojimo vieta, laikas ir aplinkybės, šeimyninis ir socialinis statusas, įvardytos užimamos pareigos, priklausymas konkrečiai apygardai, būriui, kuopai, rinktinei arba etnografiniam regionui, valsčiui, apylinkei, rajonui, miesteliui ar kaimui; partizanas dažniausiai yra ginkluotas, uniformuotas, davęs priesaiką, pasižymintis tam tikrais būdo ir išorės bruožais, paprastai palaikantis ryšį su aplinka per ryšininkus. Praeities ir dabarties ryšys palaikomas per likusius gyvus partizanus arba per partizanų svajones, paliktus atsiminimus ir per mirusių partizanų vaikus, vaikaičius. Jų atminimas šiandien įamžinamas paminklais, kryžiais, atminimo akmenimis, apie partizanus kuriami filmai, knygos, televizijos laidos ir t. t. Jų veikla vertinama nevienareikšmiškai. Didžiojoje dalyje iliustracijų kalbama apie teigiamą partizanų vertinimą: jie vadinami tautos didvyriais, herojais, legendomis, jų kraujas laikomas šventu, tačiau yra ne vienas sakinytis, kuriame kalbama apie partizanų įvykdytas žmogžudystes, jų žiaurumus ir pan. Tai tipiškiausi, prototipiniai koncepto požymiai.

Neidentifikuotas partizanas – tai nežinomas, nepažįstamas, neatpažintas, pamirštas arba įslaptintas asmuo, be konkretaus vardo, pavardės.

Kaip netikras partizanas įvardijamas asmuo, kuris yra: 1) ikipartizaninės būsenos (dar ne partizanas, beveik partizanas, kaip partizanas); 2) pusiau partizanas (iki galo neįsisąmoninta tapatybė); 3) tariamas partizanas (apsimetęs, persirengęs, užsimaskavęs, pasivadinęs, prisistatęs partizanu ir pan.).

Išanalizuota tekstinio medžiaga leidžia teigti, kad XX a. pabaigoje pokario partizanas lietuvių sąmonėje gana dažnai suvokiamas romantizuotai, idealizuotai, netgi mitologizuotai, kaip tam tikras sektinas modelis, pasigėrėtinas tragiškos lemties piliečio (kario) idealas. Partizano figūra šių dienų kontekste iškyla kaip tam tikras įkvėpimo šaltinis valstybės kūrėjams ir eiliniams jos piliečiams. Tai liudija ir patys naujausi publicistikos tekstai, pvz.:

Vanago likimas, o ir visa partizanų kova rodo, kaip glaudžiai didvyriškumas čia buvo susipynęs su tragizmu. Kuo ryškesnė saulė, tuo tamsesni šešėliai, todėl ir partizanų heroizmą, pasiaukojimą neišvengiamai lydėjo baisios išdavystės, melas, kančios (delfi.lt; 2018 05 14).

Adolfas Ramanauskas-Vanagas jau nėra vien mūsų nacionalinis herojus, tarpautinė bendruomenė irgi pamažu (pri)pažįsta jį kaip ypatingą asmenį, sykiu pripažindama ir viso Lietuvos partizanų pasipriešinimo ypatingumą (delfi.lt; 2018 05 14).

Tačiau būtina pabrėžti, kad tokį partizano vaizdinį galime sudėlioti remdamiesi tik XX a. pabaigos publicistikos tekstais. Visai kitoks partizano paveikslas turėtų iškilti XX a. 6–8 dešimtojo publicistikoje, nes šios figūros vertinimas ir jos vaizdas žmonių sąmonėje labai priklauso nuo politinio bei istorinio konteksto.

ŠALTINIAI

Bendrinės lietuvių kalbos žodynas, 2013–2018, rengiamas, red. kolegija: Danutė Liutkevičienė (vyr. red.), Gertrūda Naktinienė, Ritutė Petrokienė, Dovilė Svetikienė, Klementina Vosylytė, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internetu: <http://bkz.lki.lt>.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. 7-as patais. ir papild. leid. Vyr. red. Stasys Keinys. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, elektroninis variantas, 2015. Prieiga internetu: lkiis.lki.lt.

DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. Kaunas: Kauno Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga internetu: <http://donelaitis.vdu.lt>.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20, 1941–2002, elektroninis variantas, red. kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. red.), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005; atnaujinta versija, 2008. Prieiga internetu: www.lkz.lt.

LITERATŪRA

Anušauskas Arvydas 2004: Pasipriešinimo raida ir pasipriešinimo metodai. – *Pilietinis pasipriešinimas Lietuvoje ir Lenkijoje: sąsajos ir ypatumai 1939–1956*, ats. red. Arvydas Anušauskas. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Bartmiński Jerzy 2007: *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Brazauskas Nerijus 2015: Lietuvos partizanai šiuolaikiniame lietuvių romane: kolektyvinė atmintis ir istorijos interpretacija. – *Žmogus ir žodis* 17(2), 54–74. Prieiga internetu: <http://www.zmogusirzodis.leu.lt>.

Čermák František 2000: Tekstynas yra geriausias kasdienio gyvenimo atspindys (pokalbis su prof. Františku Čermaku). – *Darbai ir dienos* 24, 295–297.

Gaškaitė Nijolė 1997: *Pasipriešinimo istorija, 1944–1953 metai*. Vilnius: Aidai.

Gaškaitė Nijolė, Kuodytė Dalia, Kašėta Algis, Ulevičius Bonifacas 1996: *Lietuvos partizanai 1944–1953 m.* Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga.

Greimas Julius Algirdas 1991: Rezistencijos sąvoka. – *Iš arti ir iš toli. Literatūra, kultūra, grožis*. Vilnius: Vaga, 304–307.

Grinius Kęstutis 1990: *Partizanų kovos Lietuvoje*. Vilnius: Mokslas.

Geeraerts Dirk 1989: Prospects and problems of prototype theory. – *Linguistics* 27(4), 141–165.

Gries Th. Stefan 2006: Corpus-based methods and cognitive semantics: The many senses of *to run*. – *Corpora in cognitive linguistics. Corpus-based approaches to syntax and lexis*, ed. by Stefan Th. Gries, Anatol Stefanowitsch. Berlin. New York: Mouton de Gruyter, 57–99.

Gudavičius Edvardas 1999: Lietuvių mesianizmas. – *Lietuvos naikinimas ir tautos kova 1940–1998*, sud. Izidorius Ignatavičius. Vilnius: Vaga, 667–671.

Gudavičius Aloyzas 2009: *Etnolingvistika (Tauta kalboje)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Jakaitienė Evalda 2010: *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Jurkutė Mingailė 2016: *Memory of the Lithuanian guerilla war: soviet, non-soviet and diasporas's narratives*. Summary of doctoral dissertation. Vilnius university, The Lithuanian institute of history.

LK 1996: *Laisvės kovos 1944–1953 metais. Dokumentų rinkinys*, sud. Dalia Kuodytė, Algis Kašėta. Vilnius: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1996.

Kašėta Algis 1995: Antisovietinio pasipriešinimo mastai Lietuvoje 1944–1953 m. – *Laisvės kovų archyvas* 14, 65–70.

Kuodytė Dalia, Tracevskis Rokas 2013: *The unknown war. Armed ant-Soviet resistance in Lithuania in 1944–1953*. Vilnius: Genocide and resistance research center of Lithuania.

Landsbergis Vytautas 1999: Rezistencijos reikšmė. – *Lietuvos naikinimas ir tautos kova 1940–1998*, sud. Izidorius Ignatavičius. Vilnius: Vaga, 255–259.

Macijauskaitė Irma 2000: Dvi antonimų poros: *mirtis–gimimas, mirtis–gyvenimas*. – *Darbai ir dienos* 24, 121–142.

Marcinkevičienė Rūta 2008: *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. Vilnius: Versus aureus.

Marcinkevičienė Rūta 2000: Tekstynų lingvistika (teorija ir praktika). – *Darbai ir dienos* 24, 7–64.

Misiūnas Romualdas, Taagepera Reinis 1992: *Baltijos valstybės: priklausomybės metai, 1940–1980*. Vilnius: Mintis.

Papaurėlytė Silvija 2003: Sielvarto metaforos lietuvių ir rusų kalbose. – *Filologija* 8, 25–31.

Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2007: *Lingvistinės kultūrologijos bruožai*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.

Petrauskienė Aistė 2017: *Places of partisan war: memorialisation and heritagisation in the independent Lithuania*. Summary of doctoral dissertation. Vilnius University, The Lithuanian Institute of History.

Pikčilingis Juozas 1975: *Lietuvių kalbos stilistika 2*. Vilnius: Mokslas.

Pocius Mindaugas 2005: *Partisan resistance in Lithuania 1944–1953: The struggle with inhabitants accused of collaboration*. Summary of doctoral dissertation. Klaipėda University, The Lithuanian Institute of History.

Ozolas Romualdas 2003: *2002-ieji. Lietuva: politinis metų portretas*. Vilnius: Mintis.

Starkauskas Juozas 2001: *Stribai. Ginkluotieji kolaborantai Lietuvoje partizaninio karo laikotarpiu (1944–1953)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Rutkovska Kristina, Smetona Marius, Smetonienė Irena 2017: *Vertybės lietuvio pasaulėvaizdyje*. Vilnius: Akademinė leidyba.

Smetona Marius 2018: Sąvokų „kalba“, „tauta“, „valstybė“ plėtiniai jaunimo sąmonėje. – *Logos* 95, 177–184.

Štromas Aleksandras 2001: *Laisvės horizontai*. Vilnius: Baltos lankos.

Ungerer Friefrich, Schmid Hans-Jörg 2006: *An introduction to cognitive linguistics*. 2nd edition. London: Longman.

Vardys Vytautas Stanley 1969: The partisan movement in postwar Lithuania. – *Lituanus. Lithuanian quarterly journal of arts and sciences* 15(1), 1–12.

Vaštokas Romas 1966: Image of the partisan. – *Lituanus. Lithuanian quarterly journal of arts and sciences* 12(4), 1–12.

Vėliūtė Rūta Gabrielė 2009: *Partizanai [N 16]*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Vidikas Kazimieras 1962: *Guerilla warfare on the amber coast*. New York: Voyages Press.

Williams Raymond 2013: *A vocabulary of culture and society*. London: Routledge.

Чернейко Людмила, Хо Сон Тэ 2001: Концепты жизнь и смерть как фрагменты русской языковой картины мира. – *Филологические науки* 5, 50–58.

The Partisan of Postwar Lithuania in the Discourse of Opinion Journalism

SUMMARY

Following the methodology of conceptual analysis elaborated by the Lublin ethnolinguistic school, the article attempts to find out how the Lithuanian partisan is conceptualised and categorised in the discourse of opinion journalism and what its cognitive definition is. The advanced search in the texts of opinion journalism of the *Corpus of Contemporary Lithuanian Language* found approximately 7,500 sentences on postwar Lithuanian partisans. By strictly adhering to the chosen methodology, the conceptual analysis should be performed on the basis of three types of data: language system, questionnaires, and texts. The present article focuses on the data of contemporary texts of opinion journalism only. Hence, it is important to underline that the cognitive definition of the partisan proposed in the article is not absolute and finite; it is based on the findings of the textual analysis of one type only. This definition should be supplemented in the future after studying systemic, fiction and questionnaire based data. Scholars have not yet been drawn to study the image of the partisan in the Lithuanian language and our worldviews; therefore, it is meaningful to formulate the concept of the PARTISAN on the basis of the analysis of opinion journalism texts; it is interesting to see how our consciousness perceives the postwar partisan today and how much the formation of this concept is determined by a historical, political and ideological context.

The semantic analysis of the data made it clear that the identity of the partisan is not uniform in the corpus. The perception of the partisan in the discourse of opinion journalism is three-fold: 1) as a particular, explicitly and accurately specified person; 2) as an abstract, unidentified figure; 3) as an unreal, falsified identity. As regards a particular, explicitly specified identity, the following cognitive definition of the partisan can be proposed: A Lithuanian partisan is a participant of the guerilla warfare against the regime of the Soviet Union, which took place in postwar Lithuania in 1944–1953, with a known name, surname and nickname, year of birth (age) and place of birth, the period of involvement in the guerilla warfare, the place, time and circumstances of fight, death and burial, marital and social status, the posts taken, the belonging to a specific military district, platoon, company, brigade or ethnographic region, rural district, countryside district, district, town or village; a partisan is usually armed, uniformed, having made an oath, characterised by certain character traits and external features and usually maintaining a contact with the environment through supporters. The connection between the past and the present is maintained through surviving partisans or through partisans' dreams, memoirs as well as the children and grandchildren of the perished partisans. Today, their memory is honoured through monuments, crosses, commemorative stones, films, books, television broadcasts about partisans, etc. The evaluation of their activities is rather ambiguous. Most of the illustrations

speak about their positive evaluation: they are referred to as the heroes and legends of the nation; their blood is considered sacred, etc.; however, quite a number of sentences also speak about the murders, atrocities, etc. committed by partisans.

An unidentified partisan means an unknown, unfamiliar, unrecognised, forgotten or concealed person without a specific name and surname.

An unreal partisan implies a person who is: 1) in the pre-partisan state (not yet a partisan, almost a partisan, like a partisan); 2) half-partisan (the identity is not realised to the full); 3) an alleged partisan (pretended, disguised, camouflaged, calling oneself a partisan, introducing oneself as a partisan, etc.).

The material of the corpus analysed in the study leads to the conclusion that at the end of the 20th century the postwar partisan often takes the form of a romanticised, idealised, even mythologised, figure, as a certain role model to be followed, as an ideal citizen (warrior) of tragic fate in the Lithuanian consciousness. In today's context the partisan figure emerges as a peculiar source of inspiration for the builders of the state and its common citizens.

It should nevertheless be noted that such an image of the partisan is prompted by the texts of opinion journalism of the late 20th century only. The analysis of the opinion journalism of the 1950s–1970s would bring up an absolutely different definition of the partisan, because the evaluation and image of this figure in people's consciousness is highly dependent on the political and historical context.

Įteikta 2018 m. rugsėjo 19 d.

AURELIJA GRITĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva

aurelija.genelyte@gmail.com